

Riigikogu Sotsiaalkomisjon
Riigikogu Reformierakonna fraktsioon
Riigikogu Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon
Riigikogu Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsioon
Riigikogu Keskerakonna fraktsioon
Justiitsministeerium
Sotsiaalministeerium

30.06.2014 nr 58

Laste vastu suunatud raskete isikuvastaste kuritegude
ennetamise meetmetest lastekaitseaduse eelnõus

Seoses viimasel ajal ajakirjanduses kajastatud traagiliste laste surmaga lõppenud väärkohtlemise juhtumitega palub Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon (ESTA) Riigikogul enne menetluses oleva lastekaitseaduse eelnõu (677 SE I) vastu võtmist veel kord kaaluda eelnõu koostamise käigus esitatud laste turvalisust suurendavate ettepanekute arvestamist. ESTA juhib Riigikogu tähelepanu asjaolule, et lastekaitseametnike õigused järelevalve teostamisel on juba praegu liialt vähesed väärkoheldavatele lastele efektiivse kaitse tagamiseks ning lastekaitseaduse eelnõu vähendab neid volitusi veelgi. Mõistame, et lastekaitseametnike õiguste suurendamine on perekonna autonoomia ja kodu puutumatusena seotud põhiõiguste riive, kuid seejuures tuleks arvestada, et laste õigus elule ja tervise kaitsele on prioriteetsem väärtus.

Meie ettepanekud on järgmised:

1. Lastekaitsetöötaja peab pääsema lapse asukohta järelevalve teostamiseks ka ohukahtluse korral.

Eelnõu piirab valdustesse (näiteks lapse koju) sisenemist ja valduste läbivaatust korrakaitseaduse §50 nõuetega, mis sisuliselt kordavad praegu kehtivat politsei ja piirivalveseaduse § 7.38 ning eelduseks on seejuures ohu eksisteerimine. Arusaadavalt rakendab politsei sätet praktikas ülimalt konservatiivsusega ning nõuab kindlaid tõendeid selle kohta, et eksisteerib t reaalne oht. Järelevalve teostamiseks pole seetõttu antud sätet võimalik kasutada. Ei ole harvad juhud, kui lastekaitsetöötajaid ei lasta problemaatilistesse kodudesse lihtsalt sisse: sotsiaaltöötajate informatsioon ohu ja selle olemuse kohta on antud regulatsiooni mõistes liialt kaudne ning korterisse sisenemisel võib selguda, et antud momendil on kõik korras. Kuna küsimus võib olla ka seaduse kohaldamise praktikas, siis võiks alternatiivsena kaaluda seaduse tasemel ohu mõiste täpsustamist. Eelkõige oleks vajalik, et lapsevanemate varasemat ohtlikku käitumist defineeritaks nende valdusesse sisenemise alusena antud kontekstis.

2. Mitte rakendada täiendavat ajalist piirangut lapse perest eraldamiseks kohaliku omavalitsuse (KOV) otsusega.

Eelnõu § 33 ja 46 kohaselt kehtestatakse lapse perest eraldamiseks KOV otsuse alusel ajaline piirang 48 tundi. Eelnõu ei jäta KOV-le mingit aega kohtule avalduse koostamiseks vanema hooldusõiguse piiramiseks ja kohtule otsuse tegemiseks. Praeguse regulatsiooni kohaselt peab KOV esitama avalduse kohtule viivitamatult, ent saab siiski aega avalduse koostamiseks eeldusel, et ta ei viivita ja kohtule on jätud piisav aeg avalduse menetlemiseks. Vanema hooldusõiguse piiramiseks esitatakse avaldus peab olema tugevalt tõenditega motiveeritud ja hästi vormistatud ning kohtul peab olema aega osapooled ära kuulata ja igakülgset asja kaaluda. Kui soovitakse lapse perest eraldamine ohtliku olukorra tõttu jätta peamiselt kohtu pädevusse, siis tuleks ESTA hinnangul selleks välja töötada eraldi alused ja menetlus ning mitte käsitleda seda sisuliselt esialgse õiguskaitse vahendina, nagu pakub eelnõu. ESTA on seisukohal, et selle täiendava piirangu sisseviimine halvendab võrreldes praeguse olukorraga laste õiguste kaitsmise võimalusi praktikas.

Näiteks Soome Vabariigis võib lastekaitseametniku otsusel eraldada lapse perest kuni 30 päevaks (otsust mõistagi saab vaidlustada). Seejärel peab lastekaitseametnik otsustama, kas anda laps peresse tagasi või pöörduda kohtusse hooldusõiguse piiramiseks.

3. Tagada lastekaitseametnikule ligipääs lapse ja vanema terviseandmetele.

Lapse heaolu üheks olulisemaks indikaatoriks on tema terviseandmed ning lastekaitseametniku õigus ja kohustus peaks olema vajadusel nendega tutvumine järelevalve teostamiseks. Kuna erinevad psüühikahäired (mille alla liigitatakse ka sõltuvushäired) on suure osa lastekaitseprobleemide põhjuseks, siis on lapse heaolu tagamiseks vajalik ka ligipääs lapsevanema terviseandmetele. Samuti on vaja hinnata lapsele füüsilisest isikust eestkostja määramisel selle isiku tervisest tulenevat toimetulekuvõimet eestkostja ülesannete täitmisel (nt karistusregistrisse tehakse päring, karistatud isikuid ei määrata eestkostjaks või hoolduspere vanemaks). Praegusel hetkel võib terviseandmeid välja nõuda vaid kohus ning kahetsusväärset kombel defineerivad paljud meditsiinitöötajad lastekaitse mitteteavitamist võimalikest ohuolukordadest oma ametieetika järgmisena. Päringutele vastamisest keeldutakse viitega isikuandmete kaitsmise vajadusele. Ehkki seaduses on ka praegu kohustus informeerida lapse suhtes eksisteeriva ohu korral lastekaitsetalitust, puuduvad sotsiaaltöötajate praktikas näited, et informeerijaks on lapsevanema raviarst, ehkki vastavalt seadusele peaks ta seda tegema. Seejuures ei saa öelda, et kogu meditsiinisüsteem eiraks lastekaitset. Näiteks on lastekaitseametnikel hea koostöö sünnitusosakondade ja lastehaiglatega.

Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon on seisukohal, et tõhus järelevalve on üks osa eeldustest edukaks lastekaitsetööks. Õigeaegne sekkumine aitab vältida raskeid lastevastaseid kuritegusid ja ka muid ebasoovitavaid tagajärgi, mille hulka tuleb lugeda ka vanema hooldusõiguse äravõtmist.

Lisaks juhib ESTA tähelepanu eelnõuga pakutava lastekaitsetsüsteemi ülesehituse ebaratsionaalsusele. Selle asemel, et luua riiklik struktuuriüksus Sotsiaalkindlustusameti alluvusse, võiks edendada teenuseid, millest oleks suurem abi laste heaolu tagamiseks. Näiteks võiks hakata finantseerima pereõdede koduviisi imikute tervise ja hoolduse kontrollimiseks. Samuti pole kõigis Eesti omavalitsuses kättesaadav professionaalse tugiisiku teenus abivajavatele peredele. Pakutav kaheastmeline süsteem toimib mõneski meist rikkamas riigis (nagu Norra Kuningriik), ent olukorras, kus esmatasandil on suur ülekoormus, töötajate ja teenuste nappus, pole säärane vahendite kasutamine otstarbekas.

Lastekaitsetöös on peamiseks töövahendiks usaldusliku kliendisuhte saavutamine ehk inimeste koostööle veenmine, aga alati see ei õnnestu. Uue lastekaitseseaduse eelnõus on antud lastekaitsetöötajale õigus teha lapsevanemale ettekirjutusi, kuid meetmed, mida saab rakendada siis, kui ettekirjutusi ei täideta, on ebapiisavad. Eesmärk peaks olema mõjutada vanemaid nii, et see lapsi ei kahjustaks. Kui tahame ka tegelikkuses seada esikohale laste heaolu, siis peaks motiveerivate meetmete arsenal olema võimalikult lai ja kajastuma seadustes, mis seda valdkonda reguleerivad. Kui peamiseks motivatsiooniks jääb hooldusõiguse piiramine, siis selles osas alused ei muutu: ka praegu on loobumine lastekaitse pakutud meetmetest üks osa tõendusmaterjalist, mis selleni võib viia ja ettekirjutuse tegemise õigusest pole suuremat abi. Seadusest tulenevate meetmete ning riigi ja kohalike omavalitsuste sotsiaalkaitsevahenditest tuleks luua koostööle motiveeriv süsteem, mis koosneks nii positiivsetest (toetused, teenused) kui ka negatiivsetest stiimulitest (hüve käsutamise õiguse andmine eestkostetasutusele, karistused, viimaseks vajadusel ka hooldusõiguse piiramine).

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Helen Peeker
Eestseisuse liige

Annika Nikonov
Tegevjuht, 517 9710